

ביאורים

ד- תחיית המתים מוכחת מן הנביאים

בתנ"ך ישנם פסוקים רבים, בהם מופיעה תחיית המתים בצורה ברורה. בספר יחזקאל (לו, יא), כאשר ישראל אומרים: "יבשו עצמותינו ואבדה תקותנו", אומר להם הקב"ה (פס' יב-יד): "כה אמר אדני א-לוהים הנה אני פתח את קברותיכם והעליתי אתכם מקברותיכם עמי והבאתי אתכם אל אדמת ישראל: וידעתם כי אני ה' בפתחי את קברותיכם ובהעלתי אתכם מקברותיכם עמי: ונתתי רוחי בכם וחיייתם והנחתי אתכם על אדמתכם וידעתם כי אני ה' דברתי ועשיתי נאום ה':". נאמר בנבואה זו: "וידעתם כי אני ה'", כי כאשר ה' מאמת את דבריו נודע שמו בעולם, ולכן כאשר יקומו המתים יודע שם ה', ומכאן הבטחה שבדו"א תהיה תחיית המתים.

בתחילת הנבואה נאמר: "ויאמר אלי בן אדם העצמות האלה כל בית ישראל המה הנה אומרים יבשו עצמותינו... לכן הנבא ואמרת אליהם... הנה אני פותח את קברותיכם". פתח בדברי ישראל: "הנה יבשו עצמותינו" כי בא להשיב לישראל המסתפקים כיצד תחינה העצמות לאחר שיבשו ואין בהם לחות, וכיצד יחזרו הגוף והנפש להתחבר לאחר שנפרדו.

במילים: "והעליתי אתכם מקברותיכם עמי", בא להדגיש שתחיית המתים מיועדת לעם ישראל בלבד, ולא לעם אחר.

ובמילים: "והבאתי אתכם אל אדמת ישראל", בא לומר שתחיית המתים תהיה בעולם הזה, ולא בעולם הבא. ⁴⁵⁷ החזרה במילים: "וידעתם כי אני ה' בפתחי את קברותיכם ובהעלתי אתכם מקברותיכם עמי", על העניין הזה באה להדגיש, שכל אדם שיקום לתחייה יזכור שהוא חי בעבר ולאחר מכן נפטר, ועתה זכה לקום שוב לתחייה.

⁴⁵⁸ במילים: "ונתתי רוחי בכם וחיייתם והנחתי אתכם על אדמתכם וידעתם כי אני ה' דברתי ועשיתי נאום ה'" בא להדגיש שבתחיית המתים יחיו חיים ארוכים בעולם הזה, מפני שהנביא אומר שה' ישיב את עם ישראל לאדמתו.

⁴⁵⁹ לא רק יחזקאל התנבא על תחיית המתים אלא גם הנביא ישעיה, כמו שנאמר (ישעיה כו, יט): "חיו מתוך נבלתי יקומו ורננו ורננו שוכני עפר כי טל אורות טלך וארץ רפאים תפיל". בפסוק זה עם ישראל פונה להקב"ה ואומר לו שהם מחכים שיאמר להם: "הקיצו ורננו שוכני עפר".

יש מספר הקבלות בין נבואת ישעיה לנבואת יחזקאל: א. "חיו מתוך" מקביל ל"הנני פותח את קברותיכם" לימד שאף שיבשו עצמותינו יש לנו עדיין תקווה. ב. "נבלתי יקומו" דומה ל"והעליתי אתכם מקברותיכם עמי", כלומר נאמר נבלתי בגוף ראשון, לומר שרק ישראל יקומו בתחיית המתים, כמו שנרמז ביחזקאל במילה עמי..

⁴⁶⁰ ג. "הקיצו ורננו שוכני עפר" דומה ל"וידעתם כי אני ה' בפתחי את קברותיכם", כלומר ישעיהו דימה את מי שיקום לתחייה לאדם המקיץ משנתו ומספר את אשר חלם, כך מי שיקום לתחייה יזכור העבר, שמת וקם לתחייה. זה מקביל למה שבארנו לעיל אודות המילים "וידעתם כי אני ה'". ד. "כי טל אורות טלך", דומה למאמר בני ישראל: "יבשו עצמותינו אבדה תקותנו נגזרנו לנו", היינו כנגד הטענה: "יבשו עצמותינו" אומר ישעיה שטל האורות יחדש את הלחות.

⁴⁶¹ נאמר "טל אורות" כנגד: "אבדה תקותנו", המילה אורות רומזת לנפש, ואמר ישעיה אורות ולא אור, מפני שיש לנפש ששה עשר כוחות, וכל כוח יקבל אור ויחיה.

⁴⁶² גם דניאל בפרק יב (פס' ב) מופיע תחיית המתים: "ורבים מישיני עפר יקיצו...". פסוק זה בוודאי מדבר על העולם הזה, כי בפרק יא ובתחילת פרק יב יש ארבעים ושבעה פסוקים המדברים על שעבוד מלכויות, שהוא בוודאי בעולם הזה, ובסוף מודיע על תחיית המתים. בתחילה מדבר על מלכות פרס (יא, ב): "ועתה אמת אגיד לך הנה עוד שלושה מלכים עומדים לפרס והרביעי יעשיר עושר גדול מכל...". דניאל הקדיש לפרס רק פסוק אחד, מפני שבתקופתו הסתיימה מלכותם.

⁴⁶³ לאחר מכן יש שלושה עשר פסוקים על מלכות יוון (פסוקים ג-טו), עשרים פסוקים על מלכות רומי (פסוקים טז-לח), ולבסוף דניאל מתנבא על מלכות ערב ומקדיש לה עשרה פסוקים (לו-מה). בפרק הבא, פרק יב, דניאל מדבר על הגאולה: "ובעת ההיא יעמוד מיכאל השר הגדול... ורבים מישיני עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות לדראון עולם, והמשכילים יהירו כזוהר הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד". דניאל לא מרחיב את הדיבור על הגאולה ותחיית המתים מפני שהנביאים ישעיה, ירמיה ויחזקאל כבר הרחיבו על כך.

⁴⁶⁴ ארבעים ושבעה הפסוקים של המלכויות נאמרו על הסדר, מלכות אחר מלכות, ומכאן אנו מבינים, שכשם שהמלכויות: פרס, יוון רומי וערב מתקיימות בעולם הזה, כך גם הפסוקים בסוף העניין המתייחסים לתחיית המתים יהיו בעולם הזה. במילים: "ורבים מישיני עפר", אין הכוונה לכל האומות, אלא לישראל בלבד, שרק הם יחיו בתחיית המתים.

⁴⁶⁵ לסיכום, הנביאים אמרו: "חיו מתוך" ו-"טל אורות טלך", כנגד האנשים האומרים: "שוכני עפר" "יבשו עצמותינו" כמו שראינו קודם, ודניאל אמר: "הקיצו ורננו שוכני עפר", כעין דברי הנביא: "וידעתם כי אני ה' בפתחי את קברותיכם". בפסוק "אלה לחיי עולם ואלה לחרפות" אין הכוונה לאנשים שיקומו בתחיית המתים, שחלקם יזכו לחיי עולם וחלקם לחרפות, אלא בא לחלק בין האנשים שיקומו בתחיית המתים וילכו לגן עדן, לאלו שלא יקומו וילכו לחרפות ולדיראון עולם, לגיהנום.

מהדורת אור עציזון

ד- ואחר פן מציאתי הפתוב מפרש במה שיעדנו⁴⁵⁵ בוראנו, אמרו פי פאשר בני ישראל אומרים (יחזקאל לו, יא): 'יבשו עצמותינו ואבדה תקותנו, אמר להם הנביא (שם יב-יד): 'כה אמר ה' אני פתח את קברותיכם והעליתי אתכם מקברותיכם עמי והבאתי אתכם אל אדמת ישראל, ונתתי רוחי בכם וגו' וידעתם כי אני ה', רצונו לומר יעדתי אתכם, והקימותי מה שיעדתי אתכם, ⁴⁵⁶ והוא אמרו (שם יא-יב): 'ויאמר אלי בן אדם העצמות האלה כל בית ישראל המה הנה אומרים יבשו עצמותינו וגו' לכן הנבא ואמרת אליהם הנה אני פתח את קברותיכם וגו'. ותהיה הקדמתו הנה אומרים יבשו עצמותינו, על מה שיעד שיעלה בלבנו ונחשב בו ונאמר, איך יחיה העצמות אחר יבשם, וישיב הלחות אחר סוּרָם⁴⁵⁷ ויחבר ביניהם ובין הנפש אחר הפרדה. ויהיה אמרו: והעליתי אתכם מקברותיכם, מבאר שזה מועד⁴⁵⁸ לבני ישראל לבדם. ויהיה אמרו: והבאתי אתכם אל אדמת ישראל, לאמת אצלנו שזה המועד בעולם הזה, שלא נחשב שהוא בעולם הבא. ⁴⁵⁷ ויהיה אמרו: וידעתם כי אני ה' בפתחי את קברותיכם ובהעלתי אתכם מקברותיכם עמי, אשר הוא כמו שנוי, שכל אחד מהם פשיחיה יתברר לו כי הוא אשר היה חי, והוא אשר מת, והוא בעצמו אשר חיה. ⁴⁵⁸ ויהיה אמרו: ונתתי רוחי בכם וחיייתם וגו', וידעתם כי אני ה' דברתי ועשיתי נאום ה', להתברר אצלנו שימי הישועה יהיה להם אריכות בעולם הזה.

⁴⁵⁹ ומציאתי עוד ישעיהו אומר (כו, יט): 'יחיו מתוך נבלתי יקומו וגו' מסכים לזה ונאות לו, והוא שפרושו 'יחיו מתוך ויקומו ויחיו, כשלאמר הקיצו ורננו שוכני עפר, כי טל אורת טלך, ולא הארץ תפיל הפתים. ויחיו מתוך הוא דומה לאמרו: הנני פתח את קברותיכם, אך נבלתי יקומו הוא דומה למה שאמר שם: והעליתי אתכם מקברותיכם. ⁴⁶⁰ וימה שאמר: הקיצו ורננו שוכני עפר, דומה לאמרו: וידעתם כי אני ה' בפתחי את קברותיכם. כי המקיץ מספר בהקיצו מה שראה בחלומו, וידע כי הוא הוא אשר היה ישן והוא אשר נעור. ואמרו (ישעיה כו, יט): 'כי טל אורת טלך, דומה לאמרו שם: יבשו עצמותינו אבדה תקותנו נגזרנו לנו. וזה הרטבה להם וחדוש לחות. ⁴⁶¹ אבל אורת רומז בו אל הנפש, ושם אותה אורות רבות ולא אמר אור אחד, בעבור הכחות הרבים אשר לה, והם ששה עשר כחות, פאשר בארתי במעשה בראשית. והוא דומה למה שאמר: אבדה תקותנו. ⁴⁶² ומציאתי עוד מאמר דניאל (דניאל יב, ב): 'ורבים מישיני עפר יקיצו וגו'. וזה המאמר מהמלאך לדניאל הוא לעולם הזה בלי ספק, והוא שכל העתידות אשר הודיעו הם שבעה וארבעים פסוק. הפסוק הראשון מהם במלכות פרס, והוא אמרו (שם יא, ב) 'ועתה אמת אגיד לך הנה עוד שלשה מלכים. והספיק לו פסוק אחד מפני שהיה סוף מלכותם. ⁴⁶³ ואחר כן שלשה עשר פסוק במלכות יוון, והוא מאמרו (פס' ג-טו): 'ועמד מלך גבור, עד: ויעש הבא אליו כרצונו. ואחר כן עשרים פסוק במלכות רומי. והם מאמרו (פס' טז-לח): 'ועש הבא אליו, עד: ויעשה כרצונו המלך. ואחר כן עשרה פסוקים במלכות הערב, והם מן (פס' לו): 'ועשה כרצונו המלך עד (פס' מה): 'ובעת ההיא יעמד מיכאל. ואחר כן שלשה פסוקים בישועה (יב, א-ג): 'ובעת ההיא יעמד מיכאל וגו', ורבים מישיני אדמת עפר יקיצו וגו'. והמשכילים יזהירו, וקצר עניניהם דניאל, מפני שכבר השלים באורם בספר ישעיה ויחזקאל. ⁴⁶⁴ ואלה השבעה וארבעים פסוק נאמרו יחד מארע אחר מארע על הסדר. וכמו שמלכי פרס ויוון והרומיים והערב בעולם הזה לא בבא, גם כן רבים מישיני אדמת עפר יקיצו, בעולם הזה לא בבא. ואמרו ורבים, רוצה בו רבים מרבים מהם. והוא כן בעבור שאמר מישיני אדמת עפר, וזה כולל כל בני אדם, על כן יחד באמרו ורבים, ליחד בו בני ישראל בלבד. ⁴⁶⁵ ומסכים לאמרו מקברותיכם עמי, ואמרו יחיו מתוך, ואמרו עפר, עד שידמה ליבשו עצמותינו, ויהיה כנגד כי טל אורת טלך. ואמרו יקיצו לדמות להקיצו ורננו, ולהדמות אל וידעתם כי אני ה' בפתחי את קברותיכם. אבל אמרו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות, אינו רוצה החלק המחייים' עד שיהיה מהם עם' בגן עדן ועם בגיהנום, אבל רצה החלק העם אשר בקברות והרבים ההם אשר יקיצו, הם לחיי עולם, והאחרים אשר לא יקיצו, הם לדראון עולם.

שיעורנו - הבטיחנו. סוּרָם - אחרי שסרה הלחות מהעצמות. מועד - מובטח ומוזמן. תקותנו - רומז לנפש מרבים מהם - מתוך רבים יותר מהם (אומות העולם). המחייים - הקמים לתחייה. עם - קבוצה.

נבואת "העצמות היבשות" של יחזקאל

תחיית המתים בנבואות ישעיה ודניאל

